MVO IN DE BOUW & INFRA

VEILIGHEID IN DE PRAKTIJK

OKTOBER 2026

6 Zo geef je als opdrachtgever invulling aan de vergewisplicht

12 Maak van veiligheid en gezondheid een kernwaarde in de opdracht

24 Een goede basis voor veilig en kwalitatief straatwerk

34 Veiligheid van plan tot praktijk

VERANTWOORD BOUWEN

COLOFON

MVO in de Bouw & Infra is een uitgave van cao-partijen Bouw & Infra. Deze editie is ook digitaal te lezen via verantwoordbouwentoets.nl.

Hoofdredactie
Brandy van Gerven | *Bouwend Nederland*
Elleke Collij | *Technisch Bureau Bouw & Infra*

Vormgeving en opmaak
Mieneke Manschot | *StudioTof!*

Coverbeeld
Daniel Verkijk

Druk
Zalsman B.V. Zwolle

Redactieadres
Technisch Bureau Bouw & Infra
Postbus 1128
3840 BC Harderwijk
info@tbbouw.nl

Aansprakelijkheid
Bij het samenstellen van de inhoud van deze publicatie hebben we naar de grootst mogelijke zorgvuldigheid gestreefd. Hierbij sluiten we iedere aansprakelijkheid uit voor onjuistheden, onvolledigheden en eventuele gevolgen van het handelen op grond van informatie die door deze publicatie beschikbaar is.

Copyright
De informatie in deze publicatie kan worden gekopieerd voor persoonlijk gebruik, met uitsluiting van elke verdere verveelvoudiging, distributie, commercialiteit of exploitatie onder derden, tenzij voorafgaande toestemming is verkregen van de auteur en/of cao-partijen Bouw & Infra.

ISSN: p-ISSN 3117-8774

INHOUDSOPGAVE

5 **Voorwoord Jaap van de Burgt**
Bouwend Nederland

6 **Zo geef je als opdrachtgever invulling aan de vergewisplicht**

8 **‘We willen een cultuur waarin iedereen veilig werkt’**

12 **Maak van veiligheid en gezondheid een kernwaarde in de opdracht**

16 **Aannemers zien steeds meer uniformiteit bij opdrachtgevers**

18 **‘Het is elke keer zoeken naar een goede balans’**

20 **‘Als wij niet vooroplopen, wie dan wel?’**

24 **Een goede basis voor veilig en kwalitatief straatwerk**

26 **Vooraf virtueel afdalen in de Koninginnensluis**

30 **Meer oog voor de omgeving bij onderhoud in het Noordzeekanaal**

32 **‘Voorbereidingstijd voor verkeers-techniek voorkomt fouten’**

34 **Veiligheid van plan tot praktijk**

36 **‘Menselijk gedrag speelt een grote rol’**

38 **Sociale veiligheid: omgaan met spanning achter de voordeur**

Foto Anke Bot

VOORWOORD

Veiligheid begint vóór de aanbesteding

Cao-partijen bouw & infra zetten zich iedere dag in voor een sector waarin mensen veilig en gezond kunnen werken. Daarbij kijken we vaak naar wat er op de bouwplaats gebeurt. Maar steeds duidelijker wordt dat veel keuzes die invloed hebben op veiligheid al veel eerder worden gemaakt.

In gesprekken met leden hoort Bouwend Nederland regelmatig hoe ontwerpkeuzes, planningen, contractvormen en aanbestedingen doorwerken in de dagelijkse praktijk van projecten. Daarmee hebben ook opdrachtgevers een belangrijke invloed op de omstandigheden waaronder mensen hun werk doen. Vaak met de beste bedoelingen, maar soms ook met onbedoelde gevolgen voor veiligheid op de werkvloer.

Wat mij aanspreekt in de verhalen in deze publicatie, is dat ze laten zien hoe veiligheid ontstaat in de samenwerking tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Juist wanneer er ruimte is voor open gesprekken, wederzijds begrip en leren van ervaringen, ontstaan de beste resultaten.

De praktijkverhalen laten zien hoe publieke opdrachtgevers omgaan met vraagstukken rond veiligheid en welke lessen zij daaruit trekken. Ze maken inzichtelijk hoe keuzes in ontwerp, inkoop en uitvoering doorwerken in de praktijk, maar ook hoe organisaties steeds bewuster nadenken over hun eigen rol en invloed.

Ik hoop dat deze publicatie bijdraagt aan dat gesprek. Niet door nieuwe regels toe te voegen, maar door voorbeelden te delen die inspireren en aanzetten tot reflectie. Want een veilige werkomgeving creëren doen we uiteindelijk samen.

Jaap van de Burgt
Bouwend Nederland
Manager team mens & werk

Tekst Brandy van Gerven **Foto** Sander van der Torren

Zo geef je als opdrachtgever invulling aan de vergewisplicht

De vergewisplicht houdt in dat opdrachtgevers al vanaf de ontwerpfase moeten bewaken dat een bouwwerk zo veilig mogelijk kan worden gebouwd, onderhouden en gesloopt. Bouwinspecteur Roland van Arragon van de Nederlandse Arbeidsinspectie deelt concrete voorbeelden en handige tips.

Wat is de essentie van de vergewisplicht?

'Volgens de Arbowet moet de opdrachtgever al in de ontwerpfase nagaan of werknemers en zzp'ers straks veilig en gezond kunnen werken. Daarbij kijkt hij vooruit naar de Arboverplichtingen die gelden tijdens de uitvoering. Werken er meerdere partijen tegelijk aan het project? Dan moet de opdrachtgever zorgen voor een goede afstemming van de werkzaamheden. Ook tijdens de uitvoering blijft hij volgen, en toezicht houden, of veilig en gezond werken goed geregeld is. Hij is niet verantwoordelijk voor elk afzonderlijk risico op de bouwplaats, maar wel voor het creëren van duidelijke randvoorwaarden waarbinnen veilig gewerkt kan worden.'

Kan je een paar concrete voorbeelden noemen?

'In 2025 zijn we voor de tweede keer begonnen met een handhavingsproject op fysieke belasting, als eerste bij straatwerk. Bij (verwacht) onterecht handmatig straten leggen we het werk stil en gaan we in gesprek met opdrachtgever en opdrachtnemer. De wet schrijft voor dat straatwerk in principe machinaal en mechanisch wordt uitgevoerd, bijvoorbeeld met een bestratingsmachine of hydraulische klem en vacuümunit. Hier moet de opdrachtgever al in het ontwerp op letten. Hij mag geen opdracht voor onnodig handmatig straatwerk geven.

Een ander voorbeeld gaat over duikarbeid. Dit kan spelen bij wegen met tunnels of verdiepte liggingen, wanneer er waterlagen aanwezig zijn die niet (volledig) kunnen worden weggepompt. Ik ga in die situaties altijd in gesprek met de opdrachtgever. Heb je de arbeidshygiënische strategie (bronaanpak) gevolgd en gekeken naar bronmaatregelen om duikarbeid te voorkomen?

Een derde voorbeeld gaat over vloerkeuzes bij nieuwbouw. Het aanbrengen van zandcementvloeren is fysiek heel zwaar. Mijn vraag is dan: heb je je er bij het ontwerp van vergewist hoe zwaar het vloerwerk in de uitvoering wordt? Heb je gekeken naar alternatieven, zoals een gietdekvloer, waarbij het werk grotendeels machinaal en staand kan worden uitgevoerd?'

Hoe kijk je naar het samenspel tussen opdrachtgever en opdrachtnemer?

'Dat samenspel is heel belangrijk. De Arbowet schrijft voor dat de opdrachtgever een coördinator in de ontwerpfase aanstelt, en dat de opdrachtnemer zorgt voor een coördinator in de uitvoeringsfase. Idealiter hebben deze twee gedurende het hele project goed contact, tot het bouwwerk is afgerond. In de praktijk zie ik vaak dat gemeenten de ontwerpfase uitbesteden. Na afronding wordt de factuur betaald en verdwijnt de externe partij uit beeld. Op dat moment moet de rol van coördinator ontwerpfase ergens anders worden belegd, bijvoorbeeld bij een projectleider of toezichthouder. Dat aanspreekpunt is nodig, omdat situaties op de bouwplaats soms afwijken van de tekening. Denk aan een kraanopstelplaats die op papier

logisch lijkt, maar waar de machinist met de kraan niet kan komen. Juist dan is het essentieel dat opdrachtgever en opdrachtnemer samen naar een passende oplossing zoeken.'

Wat zijn de belangrijkste risico's waarop jullie nu handhaven?

'Fysieke belasting heeft op dit moment onze volle aandacht. We handhaven actief bij straatmakers, stukadoors en zandcementdekvloerleggers, en sinds dit jaar ook bij veel andere beroepsgroepen. Daarnaast is blootstelling aan gevaarlijke stoffen een belangrijk handhavingsthema in de bouw. Het gaat dan vooral om kwartsstof en om dieselmotorenemissies. Kwartsstof komt nog veel vrij bij zagen, boren en slijpen in steen en beton. Dieselmotoremissies zijn sinds enkele jaren officieel aangemerkt als kankerverwekkend voor mensen. Daarnaast blijven we natuurlijk controleren op de basisverplichtingen, waaronder een actueel veiligheids- en gezondheidsplan, veilige werkmethoden op hoogte en aantoonbare instructie en training bij risico's.'

Welke gouden tips wil je opdrachtgevers meegeven?

'Ik heb er drie. De eerste is om al vanaf de eerste voorbereidingen bewust keuzes te maken volgens de arbeidshygiënische strategie. Als opdrachtgever moet je ervoor zorgen dat het werk veilig en gezond uitgevoerd kan worden, zoals de Arbowet dat vraagt.

Mijn tweede tip is om binnen de eigen organisatie voldoende kennis van de Arbovoorschriften te borgen. Ook wanneer je het ontwerp uitbesteedt, moet je in staat zijn om tekeningen en het V&G-plan ontwerpfase inhoudelijk te beoordelen en het gesprek daarover te voeren.

En als derde: probeer het aantal schakels in de uitvoeringsketen te beperken. Hoe korter die keten, hoe beter je zicht houdt op wat er buiten gebeurt. Dat maakt het makkelijker om bij te sturen als iets anders loopt dan bedacht. Uiteindelijk draait het erom dat plannen op papier ook in de praktijk veilig én uitvoerbaar blijken.' «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto's** de Alliantie en Logchies

'We willen een cultuur waarin iedereen veilig werkt'

'Het gaat erom dat je samen het belang van veiligheid ziet', stelt Wouter Reimerink van woningcorporatie de Alliantie. 'Het helpt als je in een vroeg stadium met elkaar meedenkt', zegt Paulina Logchies van Logchies Renovatie & Onderhoud.

De Alliantie werkt met Logchies Renovatie & Onderhoud en 12 andere partners - onder andere op het gebied van gevel, dak, reparaties en installaties - in een ketensamenwerking onder de naam Sequent NXT. 'Met deze partners doen wij ons onderhoud en de verduurzaming van vastgoed', aldus Reimerink, directeur vastgoedonderhoud bij de Alliantie. 'We werken samen aan een organisatiecultuur waarin samenwerking, respect en sociale veiligheid hand in hand gaan en waarin medewerkers zich gehoord, gewaardeerd en veilig voelen'.

Vier doelen

Binnen Sequent NXT hebben de deelnemende partijen vier doelen gekozen, te weten duurzaamheid, kwaliteit, kosten en klant. 'Veiligheid is een belangrijke randvoorwaarde', stelt Reimerink. 'We kijken continu hoe we ons onderhoud op een goede en veilige manier kunnen uitvoeren.' Dat begint volgens hem al voordat Sequent NXT in beeld komt. 'Bij de nieuwbouw die de Alliantie ontwikkelt, nemen we al in de ontwerpfase maatregelen om onderhoudswerkzaamheden later veilig te kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld door het toepassen van prefab-elementen of het beperken van handelingen op hoogte.' Hij voegt eraan toe: 'Als opdrachtgever beginnen we met het Veiligheids- en Gezondheidsplan, maar binnen Sequent NXT doen we dat anders dan in traditionele projecten. Veiligheid is vanaf de start een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Alle partners zitten al in de initiatieffase aan tafel, waardoor de overgang naar de uitvoering naadloos verloopt. Bovendien hebben we de veiligheidsmaatregelen direct opgenomen in de afspraken en prijzen met onze ketenpartners.'

Regie

Omdat de partners in de keten alle gebouwen kennen, kunnen zij in eerste instantie zelf aangeven wat er qua onderhoud moet gebeuren. Reimerink: 'Wij zeggen: laten we dat niet dubbel doen. Geven jullie met je technische kennis een voorzet. Dan kijken we er samen naar.' Als het werk uitgevoerd wordt, doen kwaliteitscoördinatoren steekproefsgewijze audits op de kwaliteit en veiligheid. De uitkomst bespreken zij met de projectleider om te leren en verbeteren. Paulina

Logchies, directeur van Logchies Renovatie & Onderhoud, zegt: ‘De Alliantie heeft de regie en vertrouwt erop dat wij de veiligheid op orde hebben.’ Zij benadrukt dat veiligheid geen kostenpost is, maar een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen. ‘Door risico’s tijdig inzichtelijk te maken, kunnen ze worden meegenomen in het ontwerp, de uitvoering, de planning en de bewonerscommunicatie.’

Risico’s inschatten

Logchies stelt dat de Alliantie veiligheid heel serieus neemt. ‘Ze willen echt weten of veiligheid ingebed is in onze organisatie. Onze project- en teamleiders praten daarover met de veiligheidsdeskundige en kwaliteitscoördinatoren van de Alliantie.’ Reimerink vertelt dat de gesprekken over veiligheid zowel op directieniveau als op de werkvloer plaatsvinden. ‘Dan gaat het om concrete casuïstiek, dingen die mensen tegenkomen in hun werk.’ Het gezamenlijke uitgangspunt is helder. ‘We werken veilig of we werken niet.’ Binnen Sequent NXT hebben alle betrokken partijen ›

hiervoor een intentieverklaring ondertekend. Reimerink vertelt dat medewerkers risico's soms te laag inschatten. 'Bijvoorbeeld als het aanbrengen van valbeveiliging langer duurt dan de klus zelf.' Juist dit soort situaties wordt besproken, stelt Logchies. 'Zo zorgen we ervoor dat veiligheid continu aandacht krijgt en in de praktijk wordt toegepast.'

Gedrag

Volgens Reimerink is het belangrijk dat medewerkers goed voorgelicht worden over veiligheid. 'Het moet landen, zodat mensen zich goed bewust zijn van risico's en van nieuwe inzichten. Wat vroeger als veilig werd beschouwd, is dat soms nu niet meer.' Logchies vertelt over woningen met schimmelproblematiek. 'Dat brengt gezondheidsrisico's met zich mee. Vinden wij het oké als onze medewerkers voor een langere periode aan het werk zijn in een beschimmelde badkamer? Nee dus. Gezondheid is belangrijk en bovendien zijn op de lange termijn de kosten van langdurig verzuim hoger dan de kosten van de maatregelen die je neemt om de schimmel te verwijderen.' Voor haar was een ernstig ongeval in haar bedrijf jaren geleden de reden om veiligheid 'op nummer 1 te zetten', zoals ze zelf zegt. 'We moesten echt kwaliteitsslagen maken. Ik wil een cultuur waarin we ons allemaal bewust zijn van de risico's. Dat heeft heel erg met gedrag te maken.' Om die reden heeft het bedrijf de certificering ISO 45001 behaald (de wereldwijde norm voor arbeidsveiligheid en gezond werken – dit is overigens geen voorwaarde, maar eigen initiatief van Logchies). 'Dat voelde als een mijlpaal.'

Agressie

Ook voor sociale veiligheid is veel aandacht. 'Bewoners worden mondiger', stelt Reimerink. 'Ook huisvesten we vaker mensen uit kwetsbare groepen, wat tot extra agressie-incidenten kan leiden. Daarom werken bij de Alliantie sociale veiligheidsadviseurs die de medewerkers trainen in het omgaan met agressie en is er een hulplijn.' Logchies heeft intern een campagne opgezet om medewerkers te stimuleren om sociaal onveilige situaties te melden. Verder zijn medewerkers getraind in de-escalerend handelen. Minstens zo belangrijk zijn preventieve maatregelen. Zo worden bewoners tijdig op de hoogte gebracht van de werkzaamheden en weet de teamleider van het renovatiebedrijf waar zich mogelijk problemen voordoen. Reimerink: 'Door nauwe samenwerking kun je veel problemen voorkomen.' «

Maak van veiligheid en gezondheid een kernwaarde in de opdracht

Veilig en gezond werken begint niet pas op de bouwplaats. Ook opdrachtgevers hebben al in de voorbereiding, het ontwerp, de planning en de aanbesteding invloed op de omstandigheden waaronder het werk straks wordt uitgevoerd. Wie veiligheid en gezondheid serieus neemt, ziet het daarom niet als een randvoorwaarde die alleen bij de opdrachtnemer ligt, maar als een gezamenlijke verantwoordelijkheid in de keten.

Tekst Twan Epe **Foto's** Volandis

Veiligheid en gezondheid zouden een vaste waarde moeten zijn in elk project. 'Met prioriteiten kun je schuiven. Met waarden niet; daar leef en werk je naar', zegt Stefan Bunte, hoger veiligheidskundige en arbeids- en organisatiedeskundige bij Volandis. Voor opdrachtgevers betekent dit dat zij al vroeg in het proces het goede voorbeeld kunnen geven: door veiligheid bespreekbaar te maken, risico's expliciet mee te wegen en opdrachtnemers de ruimte te geven om het werk veilig en gezond uit te voeren.

Maak risico's vooraf bespreekbaar

Een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) helpt bedrijven om de risico's voor veilig en gezond werken in kaart te brengen en gericht maatregelen te nemen. 'Verklein risico's waar mogelijk bij de bron en beheers wat overblijft', zegt Stefan Bunte. Voor opdrachtgevers is de RI&E vooral een belangrijk aanknopingspunt voor het gesprek met opdrachtnemers: welke risico's zijn voorzien, welke maatregelen zijn nodig en wat vraagt dit van ontwerp, planning, fasering en uitvoering?

Daarbij gaat het niet alleen om zichtbare risico's, zoals werken op hoogte of tillen van zware materialen. Ook andere, minder direct zichtbare onderwerpen komen aan bod in de RI&E. 'Denk aan werken met gevaarlijke stoffen, werkdruk, stress, ongewenst gedrag, discriminatie of een onveilig gevoel op de werkvloer. Juist door die risico's op tijd zichtbaar te maken, kunnen opdrachtgever en opdrachtnemer passende maatregelen nemen, zodat werkzaamheden veilig, gezond en met plezier kunnen worden uitgevoerd', vervolgt Bunte.

Houd rekening met veranderende omstandigheden

Projecten veranderen. Tijdens de voorbereiding of uitvoering kan blijken dat het werk anders loopt dan gedacht, dat er nieuwe risico's ontstaan of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Dan is het belangrijk dat het V&G-plan ›

en de projectspecifieke risico's en maatregelen actueel blijven. Dat voorkomt dat risico's blijven liggen en verkleint de kans op gezondheidsklachten, verzuim en ongevallen.

Voor opdrachtgevers betekent dit dat veiligheid geen eenmalige toets aan het begin van een project is. Het vraagt om blijvende aandacht in overleggen, bij wijzigingen in planning of werkmethode en bij keuzes die gevolgen hebben voor de uitvoerbaarheid. Als opdrachtgever kun je daar op sturen door ruimte te maken voor dit gesprek en niet alleen te kijken naar tijd, geld en resultaat, maar ook naar de omstandigheden waaronder het werk moet worden gedaan.

Maak veiligheid concreet met een V&G-plan

Naast de RI&E is het Veiligheids- en Gezondheidsplan, het V&G-plan, een belangrijk instrument om veiligheid en gezondheid op projectniveau te organiseren. Een V&G-plan helpt om risico's, maatregelen en verantwoordelijkheden concreet te maken voor de voorbereiding en uitvoering van het werk. Wanneer een V&G-plan verplicht is, moet het meer zijn dan alleen een formeel document. Het is een hulpmiddel om te toetsen of het werk veilig en uitvoerbaar is bedacht. Sluiten ontwerp, planning en werkmethode op elkaar aan? Zijn de belangrijkste risico's benoemd? Zijn de maatregelen praktisch uitvoerbaar op de bouwplaats? En is duidelijk hoe opdrachtgever en opdrachtnemer elkaar blijven informeren als omstandigheden veranderen?

Opdrachtnemers kunnen hiervoor onder meer gebruikmaken van de V&G-planner van Volandis. De uitkomsten bieden opdrachtgever en

opdrachtnemer een concrete basis om risico's en maatregelen met elkaar te bespreken. Een voorbeeld: de opdrachtnemer kiest in de taakgroep 'Metselen' voor de taak 'Voegen'. Het bijbehorende risico is 'Werken op hoogte'. De planner vraagt vervolgens of is nagedacht over maatregelen, zoals valbeveiliging of een veilige werkvloer.

Maak veilig en gezond werken concreet

Met een actuele RI&E en een goed V&G-plan wordt veilig en gezond werken concreter en beter uitvoerbaar. Voor opdrachtgevers ligt de meerwaarde vooral in het gesprek dat deze instrumenten mogelijk maken. Ze helpen om samen met opdrachtnemers scherp te krijgen welke risico's er zijn, welke keuzes vooraf nodig zijn en hoe veilig en gezond werken ook tijdens de uitvoering geborgd blijft.

Goed opdrachtgeverschap betekent dus niet dat de opdrachtgever alle veiligheidsmaatregelen zelf uitvoert. Het betekent wel dat hij vanaf de voorbereiding actief stuurt op de randvoorwaarden waaronder opdrachtnemers hun werk veilig en gezond kunnen doen. Zo wordt veiligheid geen vinkje in het aanbestedingsdossier, maar een gezamenlijke waarde in het project. Als opdrachtgever moet je je er bovendien van vergewissen dat werkgevers en zzp'ers hun werk veilig en gezond kunnen uitvoeren. «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto's** Provincie Zeeland

De vertaalslag van theorie naar praktijk

Aannemers zien steeds meer uniformiteit bij opdrachtgevers

'Het gaat niet alleen om de certificering op de Safety Culture Ladder', zeggen Martijn Pauwels en Veronique Leijs van de provincie Zeeland. 'Wij willen intrinsiek de cultuur verbeteren. Dat doen we in samenwerking met onze aannemers en gesteund door de politiek.'

Toen Pauwels vijf jaar geleden de overstap maakte van veiligheidskundige in de bouw naar de provincie, stond veiligheidsbeleid bij de Zeeuwse overheid nog in de kinderschoenen. 'Er waren bijna geen veiligheidsprocedures, werkinstructies en beleidsstukken en er waren geen veiligheidskundigen', zegt hij. Vlak daarvoor was bij werkzaamheden op de Zeelandbrug een fietser om het leven gekomen. Dat was de aanleiding om veiligheid hoog op de agenda te zetten. 'We hebben een enorme inhaalslag gemaakt. De Arbowet is de basis. Aan de hand daarvan hebben we beleidsstukken en procedures geschreven, werkinstructies gemaakt en gezorgd voor een uniforme manier om veiligheids- en gezondheidsplannen te schrijven. Want dat deed iedereen op zijn eigen manier, er was geen rode draad.' Sinds een jaar heeft Pauwels een collega, integraal veiligheidskundige Veronique Leijs. Zij adviseren over veiligheidsgerelateerde onderwerpen bij de provincie. Inmiddels werken ze ook met de Safety Culture Ladder. Begin juni 2026 werden ze gecertificeerd. 'Op papier is 90% geregeld', zegt Pauwels. 'Nu werken we aan de vertaalslag naar de praktijk.'

Meer opdrachtgevers

De Safety Culture Ladder mag geen afvinkinstrument worden, stelt Pauwels. 'We vinden het belangrijk dat er ook draagvlak is onder de aannemers. Daarom hebben we nadrukkelijk samenwerking gezocht met Bouwend Nederland.' Navraag bij Bouwend Zeeland leerde dat veel aannemers al met de Safety Culture Ladder werken. Degenen die dat niet deden, waren overwegend bereid om ook mee te doen, al twijfelde een enkeling. 'Maar in principe vindt iedereen dit belangrijk.' Met ingang van 1 januari 2028 stelt de provincie niveau 3 als voorwaarde aan de bouwbedrijven die ingehuurd worden. 'Wij zijn niet de enige overheidsopdrachtgever die dat doet', zegt Leijs. 'Rijkswaterstaat werkt bijvoorbeeld ook met ViA en stelt daarbij eisen aan het veiligheidsbewustzijn van opdrachtnemers. Diverse andere provincies en waterschappen zullen volgen. Los van elkaar zitten we allemaal in dezelfde transitie. Wij horen van aannemers dat zij steeds meer uniformiteit zien in de werkwijze van de verschillende opdrachtgevers. Dat is mooi. Het maakt het voor aannemers alleen maar gemakkelijker.'

Politiek draagvlak

Volgens Pauwels is het belangrijk dat er ook politiek draagvlak is. 'Daarom is er bewust voor gekozen dat een gedeputeerde vorig jaar de Governance Code Veiligheid in de Bouw onderschreven heeft. Een andere gedeputeerde, die veel affiniteit heeft met de Zeeuwse aannemerswereld, had ons ook al gevraagd of we in gesprek waren met Bouwend Zeeland. Dat waren we al, maar die betrokkenheid is fijn.' Zeker als het gaat om het bepalen van de prijs is de houding van de politiek belangrijk. 'Want als je stuurt op de laagste prijs, gaan mensen sneller werken en nemen ze meer risico's, waardoor de kans op ongevallen toeneemt.' Leijs zegt: 'Realistisch plannen is belangrijk. Wij hanteren de regel dat je vanaf een bepaalde windkracht niet mag

VCA-MAX als aanvullend bewijs van veiligheidsbewustzijn

Werk je als opdrachtgever met Veiligheid in Aanbestedingen (ViA) om veiligheidsbewustzijn bij opdrachtnemers te stimuleren? Dan is het goed om te weten dat mkb-bedrijven tot 250 medewerkers ook VCA-MAX kunnen inzetten als alternatief bewijsmiddel voor het vereiste veiligheidsbewustzijnsniveau binnen ViA.

VCA-MAX combineert het bestaande VCA-certificaat met extra aandacht voor gedrag, houding en veiligheidscultuur. Daarmee sluit het aan bij de ontwikkeling binnen ViA, waarin veiligheidscultuur een vast onderdeel is van aanbestedingen en sinds 1 juli 2026 minimaal veiligheidscultuur niveau 3 wordt verwacht. Voor werkzaamheden aan het spoor blijft, vanwege de specifieke erkenningsregeling, de SCL het enige erkende bewijsmiddel.

Scan de QR-code om de nieuwe ViA handleiding te downloaden.

werken op de Zeelandbrug. Dus als je een planning maakt voor de herfst, moet je rekening houden met een buffer van een paar dagen. Ook daar letten we op.'

Nauwe samenwerking

Pauwels wijst ook op het belang van de vergewisplicht. 'Dat betekent dat wij ons huiswerk goed moeten doen en zelf een V&G-plan ontwerpfase opstellen waarbij goed nagedacht is over veiligheid en de juiste BTO (bouwkundige, technische en organisatorische) keuzes zijn gemaakt om de risico's te minimaliseren. Voordat een project begint, moet je zeker weten dat alle risico's geïnventariseerd zijn en de juiste beheersmaatregelen genomen en dat er een Veiligheids- en Gezondheidsplan uitvoeringsfase ligt dat aan de afgesproken criteria voldoet. We doen dat niet alleen bij projecten, maar ook bij beheer- en onderhoudswerkzaamheden.' Hij vertelt dat de samenwerking tussen provincie en aannemers het afgelopen jaar nauwer is geworden. 'We gaan met elkaar in gesprek voordat de projecten plaatsvinden. Hoe kunnen we dit zo goed mogelijk op papier zetten en ervoor zorgen dat de uitvoering ook daadwerkelijk veilig plaatsvindt?' Leijs heeft de indruk dat aannemers de provincie zien als een transparante opdrachtgever. 'We willen aannemers geen dingen van bovenaf opleggen, maar samen overleggen. Want veel dingen weten zij simpelweg beter dan wij. Dat willen we uitstralen.' «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto** Ingenieursbureau Amsterdam

‘Het is elke keer zoeken naar een goede balans’

‘Al bij de voorbereiding van een project heeft veiligheid onze aandacht’, zegt Marten Klein, waarnemend directeur van Ingenieursbureau Amsterdam, dat verantwoordelijk is voor de realisatie van grote projecten in de openbare ruimte. Samen met ambtelijk opdrachtgever Marise Ent en veiligheidskundige Annemieke Bantema vertelt hij hoe ze dat aanpakken.

‘Verantwoord opdrachtgeverschap betekent dat je zorgt dat een project veilig is’, zegt Ent. ‘Niet alleen voor de mensen die er werken, maar ook voor de omgeving, de mensen die erlangs lopen of rijden.’ Ze vertelt over groot onderhoud aan de Linnaeusstraat, waarbij ondergronds als bovengronds veel aanpassingen gedaan moeten worden, zowel om het wegdek te verbeteren als voor de energietransitie. Onder de straat ligt een gasleiding die buiten gebruik is, maar waar nog gasresten in zitten. ‘Je wilt niet dat mensen dat inademen’, zegt ze. De leiding moet schoongemaakt worden. ‘Het is belangrijk om daar in de voorbereidende fase rekening mee te houden. We weten niet precies wat we aantreffen, maar het werk moet veilig en snel gebeuren, want zolang we met die gasleiding bezig zijn, ligt de straat open en kunnen de trams niet rijden.’

Financiële tegenvallers

‘In de beginfase van een project houden we risicosessies’, aldus Ent. ‘Wat kunnen we aantreffen? Op basis daarvan maken we een planning. Dat gebeurt nog voordat de aannemer in beeld komt.’ Het was niet bekend waar de gasleiding exact lag en op welke diepte. Bij de aanbesteding gaven aannemers aan dat het moeilijk was om een inschatting te maken van de extra tijd die gemoeid is met het traceren van de gasleiding. Uiteindelijk werd het contract aangepast. ‘Volledig afprijzen was een groot risico voor de aannemer. Daarom hebben we een soort PM-post ingesteld’, zegt Ent. Zij moet als budgethouder met financiële tegenvallers terug naar het gemeentebestuur. ‘Maar als je vasthoudt aan volledig afprijzen, zet je druk op de aannemer en vergroot je de kans op onveilig gedrag.’

Benen op tafel

Tijdens een project is er voortdurend overleg tussen het Ingenieursbureau – toezichthouders van het Ingenieursbureau zijn dagelijks bij werkzaamheden aanwezig -, de ambtelijke opdrachtgever en de aannemer. ‘De lijnen zijn kort’, zegt Bantema. ‘Als ik iets hoor over een ongewenste situatie, kaart ik dat aan. Naast formele overleggen hebben we een informeel overleg, met de benen op tafel, zonder verslaglegging. Dan spreken mensen zich makkelijk uit over lastige situaties. We bespreken open of het veilig en maakbaar is voor alle partijen.’ Toch gaat het ook weleens mis. ‘In de loop van de tijd hebben we een aantal bijna-ongevallen gehad’, zegt Klein. Bijvoorbeeld toen er een brug gebouwd werd en een betonvlechter moest werken in een krappe omgeving. Of

toen er een buispaal viel. ‘Dan zoeken we uit hoe dit kon gebeuren en uiteindelijk levert dat een verbetermaatregel op, bijvoorbeeld een nieuw protocol voor de hele keten.’

Uitstootvrij

Klein merkt op dat ook Arbo-aspecten belangrijk zijn. ‘Je kunt condities scheppen waarbij je van tevoren al weet dat je overwerk en nachtwerk uitlokt. Maar je kunt ook proberen een reële planning te maken. Dat is wat wij doen.’ Hij vertelt dat de gemeente de transitie probeert te maken naar uitstootvrij werken. ‘Al het kleine materieel bestellen wij inmiddels uitstootvrij. Dat betekent niet alleen dat de CO2-uitstoot in de stad omlaaggaat, maar ook dat medewerkers niet meer in de dieseldampen staan.’ Bantema zegt: ‘Bij betere arbeidsomstandigheden hoort ook dat we handmatig straten reduceren, zowel in het ontwerp als in de uitvoering.’

Hoge hekken

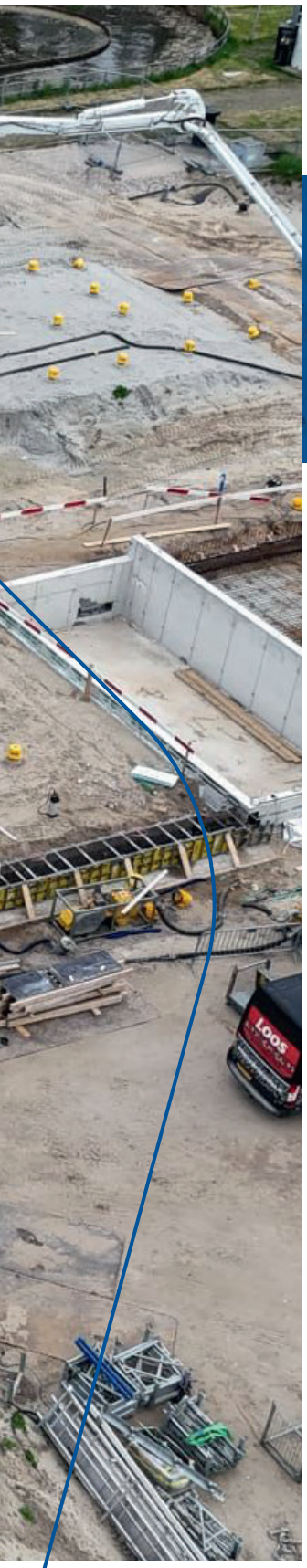
We werken veilig of we werken niet? ‘Ik zeg liever: we werken zo veilig mogelijk of we werken niet’, aldus Klein. ‘Er zijn altijd aspecten van onveiligheid. We werken met grote machines en zware materialen. Het gaat erom dat je alles afweegt en bewuste keuzes maakt. Hoe kunnen we zo veilig mogelijk werken? Want die straat of die brug moet er wel komen.’ Ent vertelt over een bouwplaats die afgezet is met hekken. Als de hekken laag zijn, hebben sommige passanten de neiging eroverheen te klimmen omdat ze niet om willen lopen. ‘Dus plaatsen we hoge hekken. Maar dat raakt de sociale veiligheid, want het is niet fijn om ’s avonds tussen een rij hoge hekken te lopen. Het is elke keer zoeken naar een goede balans.’

Vast aanspreekpunt

In Amsterdam is veiligheid een integraal onderdeel van het werk. Wat kan een kleinere gemeente doen om de aandacht voor veiligheid te borgen? ‘Maak iemand verantwoordelijk voor veiligheid’, adviseert Klein. ‘Al stel je maar een paar uur per week beschikbaar. Het belangrijkste is dat er een gezicht bij hoort, een vast aanspreekpunt.’ Ent zegt: ‘Het gaat erom dat die persoon aan tafel zit en vragen stelt. Is dit veilig? Is dit haalbaar?’ Bantema vult aan: ‘En zoek hulp. Er is veel materiaal, bij ons, bij Rijkswaterstaat, het Rijksvastgoedbedrijf. Je hoeft het niet allemaal zelf te doen.’ «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto's** Van Hattum en Blankevoort

‘Als wij niet vooroplopen, wie dan wel?’

‘We werken veilig of we werken niet’, zegt Rudy Mulder, projectcoördinator bij Van Hattum en Blankevoort. Momenteel werkt Van Hattum en Blankevoort aan de bouw van de nieuwe Rioolwaterzuivering Wieringen in Den Oever. ‘Zij springen er echt uit als het om veiligheid gaat’, zegt Olaf Blaauw, veiligheidskundige bij het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Van Hattum en Blankevoort is de eerste civiele bouwer in Nederland die trede 5 heeft gehaald, de hoogste trede op de Safety Culture Ladder, inmiddels voor het vijfde jaar op rij. Dat betekent dat veiligheid volledig geïntegreerd is in de bedrijfsprocessen. ‘Voor ons is veiligheid een mentaliteit en geen checklist’, aldus Mulder. ‘Wij zijn onderdeel van Volker Wessels, één van de grootste bouwers van Nederland. Als wij niet vooroplopen, wie dan wel?’ Het Hoogheemraadschap heeft de Governance Code in de Bouw onderschreven waarin staat dat de partijen die ingehuurd worden minimaal trede 3 hebben behaald. Dat is de trede waaraan het Hoogheemraadschap – dat ook veel mensen in dienst heeft die onderhoudswerkzaamheden verrichten – zichzelf ook geconfirmeerd heeft. Blaauw vertelt dat het Hoogheemraadschap de komende jaren naar trede 4 wil. ‘Dat betekent dat je echt uitdraagt dat je veilig werkt en dat je proactief bent. Dat is een grote uitdaging.’

Onderaannemers

Eliquo Water & Energy is de hoofdaannemer de nieuwe Rioolwaterzuivering Wieringen. Van Hattum en Blankevoort is onderaannemer. Van Hattum en Blankevoort schakelt bij al hun projecten veel onderaannemers in die ook minimaal trede 3 behaald moeten hebben. Maar volgens Mulder is dit niet altijd haalbaar en is het niet altijd even makkelijk om alle onderaannemers mee te krijgen in hun veiligheidsbeleid. Vaak zijn het kleine ondernemers, die geen speciale medewerkers in dienst hebben die zich specifiek met veiligheid bezighouden. En het zijn vaak ook bedrijven met zulke specialistische kennis en kunde, dat het onmogelijk is om een andere partij te vinden die hetzelfde werk kan doen ›

en wel op trede 3 staat, ook al wordt er altijd naar alternatieven gezocht. ‘Onze veiligheidskundigen kijken mee. Ze gaan bij alle projecten langs en ondersteunen ook de onderaannemers’, vertelt hij. ‘En het is belangrijk dat er een goed Veiligheids- en Gezondheidsplan ligt dat niet alleen een papieren tijger is. Je moet voor de start bouw alles met elkaar doorspreken.’ ‘Dat is voor ons ook heel belangrijk’, beaamt Blaauw. ‘Wij nemen onze verantwoordelijkheid, ook voor die ene zzp’er die zelf niet de middelen heeft voor certificering.’ De verantwoordelijkheid voor veilig werken begint bij het Hoogheemraadschap, met het opstellen van een V&G-plan ontwerpfase, waarin al de juiste bouwkundige, technische en organisatorische keuzes (BTO-keuzes) worden gemaakt, zodat het werk veilig en gezond uitgevoerd kan worden.

Boetes

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier kreeg in 2024 boetes opgelegd van de Nederlandse Arbeidsinspectie. ‘We hadden de zaken niet op orde’, aldus Blaauw. ‘Er werd onveilig gewerkt, zonder de juiste papieren. Wij hebben daar niet op toegezien, we lieten het gebeuren.’ Naar aanleiding hiervan heeft het Hoogheemraadschap maatregelen genomen en is er op veiligheidsgebied veel verbeterd. ‘Maar het kan nog beter’, zegt Blaauw. Hij vertelt dat hij geregeld meldingsrapporten van Van Hattum en Blankevoort voorbij ziet komen in apps of via e-mail. ‘Daar staat bijvoorbeeld in dat iemand niet aangelijnd werkte. Dat heeft een uitvoerder of veiligheidskundige geconstateerd. Zoiets wordt direct gecorrigeerd en besproken, maar

VCA-MAX als aanvullend bewijs van veiligheidsbewustzijn

Werk je als opdrachtgever met Veiligheid in Aanbestedingen (ViA) om veiligheidsbewustzijn bij opdrachtnemers te stimuleren? Dan is het goed om te weten dat mkb-bedrijven tot 250 medewerkers ook VCA-MAX kunnen inzetten als alternatief bewijsmiddel voor het vereiste veiligheidsbewustzijnsniveau binnen ViA.

VCA-MAX combineert het bestaande VCA-certificaat met extra aandacht voor gedrag, houding en veiligheidscultuur. Daarmee sluit het aan bij de ontwikkeling binnen ViA, waarin veiligheidscultuur een vast onderdeel is van aanbestedingen en sinds 1 juli 2026 minimaal veiligheidscultuur niveau 3 wordt verwacht. Voor werkzaamheden aan het spoor blijft, vanwege de specifieke erkenningsregeling, de SCL het enige erkende bewijsmiddel.

Scan de QR-code om de nieuwe ViA handleiding te downloaden.

het wordt ook gemeld via de Wave-app, waar onveilige situatie, pluimen en werkplekinspectie in gemeld kunnen worden. Dat is belangrijk, dan kun je trends zien.' Het Hoogheemraadschap werkt zelf ook met een meldingen-app. 'Dat gaat op zich goed, maar het blijft een hele opgave om iedereen te motiveren. Bij ons werken meer dan duizend mensen op veel verschillende afdelingen. De ene afdeling blinkt er meer in uit dan de andere.' Mulder vertelt dat er aanvankelijk weerstand was tegen het maken van meldingen. 'Het is niet om iemand te verlinken. Het is om van te leren. Dat moet je duidelijk maken. En je moet ook een terugkoppeling geven, want anders doen mensen geen meldingen meer.'

Dikke plannen

Soms zijn V&G-plannen veel te dik, vindt Mulder. Als voorbeeld noemt hij de bouw van de nieuwe Rioolwaterzuivering Wieringen. 'De hoofdaannemer maakt een Veiligheids- en Gezondheidsplan. Wij maken een Veiligheids- en Gezondheidsplan specifiek voor onze eigen werkzaamheden, zoals betonstorten. Maar wij hebben ook weer zes of acht onderaannemers voor andere werkzaamheden, die ook weer allemaal hun eigen plan schrijven. In die plannen staan allemaal dingen dubbel. We zouden een beetje praktisch moeten blijven, anders wordt het ondoorzichtig.' Daarnaast is het belangrijk dat het gaat om de specifieke projectrisico's en dat het V&G-plan een levend document is. Als er iets verandert in de uitvoering, moet het V&G-plan worden aangepast.

Gesprekstechnieken

'Het belangrijkste is dat we dezelfde taal spreken en dat we elkaar aanspreken als het niet lekker gaat', vindt Blaauw. Elkaar aanspreken op veiligheid is in de praktijk het meest lastige, vertelt Mulder. 'Mensen gaan dat soms uit de weg. Het is ook moeilijk om iemand op zo'n manier aan te spreken dat hij het accepteert en er iets mee doet.' Medewerkers van Van Hattum en Blankevoort hebben hiervoor trainingen in gesprekstechnieken gevolgd. En ook al staat het bedrijf op trede 5, er gaat ook wel eens iets mis. 'Er gebeuren nog steeds ongevallen', merkt Mulder op. 'Mensen verstappen zich of verzwikken iets. Er moeten goede werkpaden zijn om je werkplek te bereiken, maar je kunt niet elk uur je rommel achter je kont opruimen. Orde en netheid blijft een zorg.' Blaauw zegt: 'Veiligheid is nooit klaar. Je moet er steeds aandacht aan blijven besteden.' Mulder beaamt dat. 'Het is een continu leerproces.' «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto's** De Krom

Het belang van een arbovriendelijk ontwerp

Een goede basis voor veilig en kwalitatief straatwerk

De gemeente Zwijndrecht sloot een partnerovereenkomst met Straatwerk Nederland en schrijft de Kwaliteitsborgingsregeling Straatwerk voor. 'We willen dat de kwaliteit van het werk goed is, dat mensen veilig kunnen werken en dat er voor aannemers een gelijk speelveld is, waarin dezelfde eisen gelden voor kwaliteit, veiligheid en arbeidsomstandigheden', zegt ambtenaar Henk Buitendijk.

In het najaar van 2025 sloot de gemeente Zwijndrecht een partnerovereenkomst met Straatwerk Nederland. Die samenwerking vormt de basis voor betere keuzes in ontwerp, uitvoering, kwaliteit en veiligheid. 'Onze branche maakt een enorme transitie door', zegt Johan de Krom, voorzitter van brancheverenging Straatwerk Nederland en eigenaar van De Krom Bestratingen. 'We willen mensen gezond hun pensioen laten halen. Daar zijn hulpmiddelen voor nodig. Er is steeds meer machinale verwerking. En we willen duurzaam werken. Dan is het fijn om met de hele keten en met Bouwend Nederland in gesprek te zijn. Maar ook met gemeenten. De gemeente Zwijndrecht is daardoor continu op de hoogte van alle innovaties in de branche.'

Samenwerking in ontwerp en uitvoering

'Wij maken actief gebruik van de expertise van Straatwerk Nederland, zowel in de voorbereidingsfase als in de uitvoering', zegt Henk Buitendijk, die bij de gemeente Zwijndrecht werkt als teamleider Projecten en programmamanager van het Investeringsprogramma Infra en Riool. 'In de ontwerpfase stemmen we bijvoorbeeld beter dan voorheen af wat wel en niet geschikt is voor machinale verwerking. We zorgen ervoor dat ontwerp en uitvoering op elkaar aansluiten en dat we keuzes maken die veilig, uitvoerbaar en ergonomisch verantwoord zijn.' De partnerovereenkomst maakt dat gesprek structureel. De Krom zegt: 'Een opdrachtgever moet vanuit de vergewisplicht zorgen voor functionele ontwerpen. Je mag een aannemer niet laten werken op een manier die onveilig of schadelijk is.'

Duidelijke eisen voorkomen discussies

Zwijndrecht is op het moment van schrijven de enige gemeente die de Kwaliteitsborgingsregeling Straatwerk (KBR-s) in alle bestekken opneemt. 'Concreet betekent dit dat wij bij nieuwe aanbestedingen uitsluitend

Ook interesse in een samenwerking met Straatwerk Nederland? Vul dan het contactformulier in op straatwerknederland.nl. Aan een partnerschap zijn geen kosten verbonden.

nog aannemers contracteren met een KBR-s-certificaat. Hiermee borgen we contractueel dat partijen voldoen aan de kwaliteits- en uitvoeringsnormen.' Buitendijk vertelt verder dat de gemeente met het voorschrijven van de KBR-s ook probeert een gelijk speelveld te creëren. 'Zo zorgen we ervoor dat de aannemer die investeert in zijn mensen en oog heeft voor de fysieke belasting niet tegenover een partij komt te staan die met deze aspecten geen rekening houdt', aldus Buitendijk. De Krom is daar blij mee.

Samenwerken voorkomt sturen op laagste prijs alleen

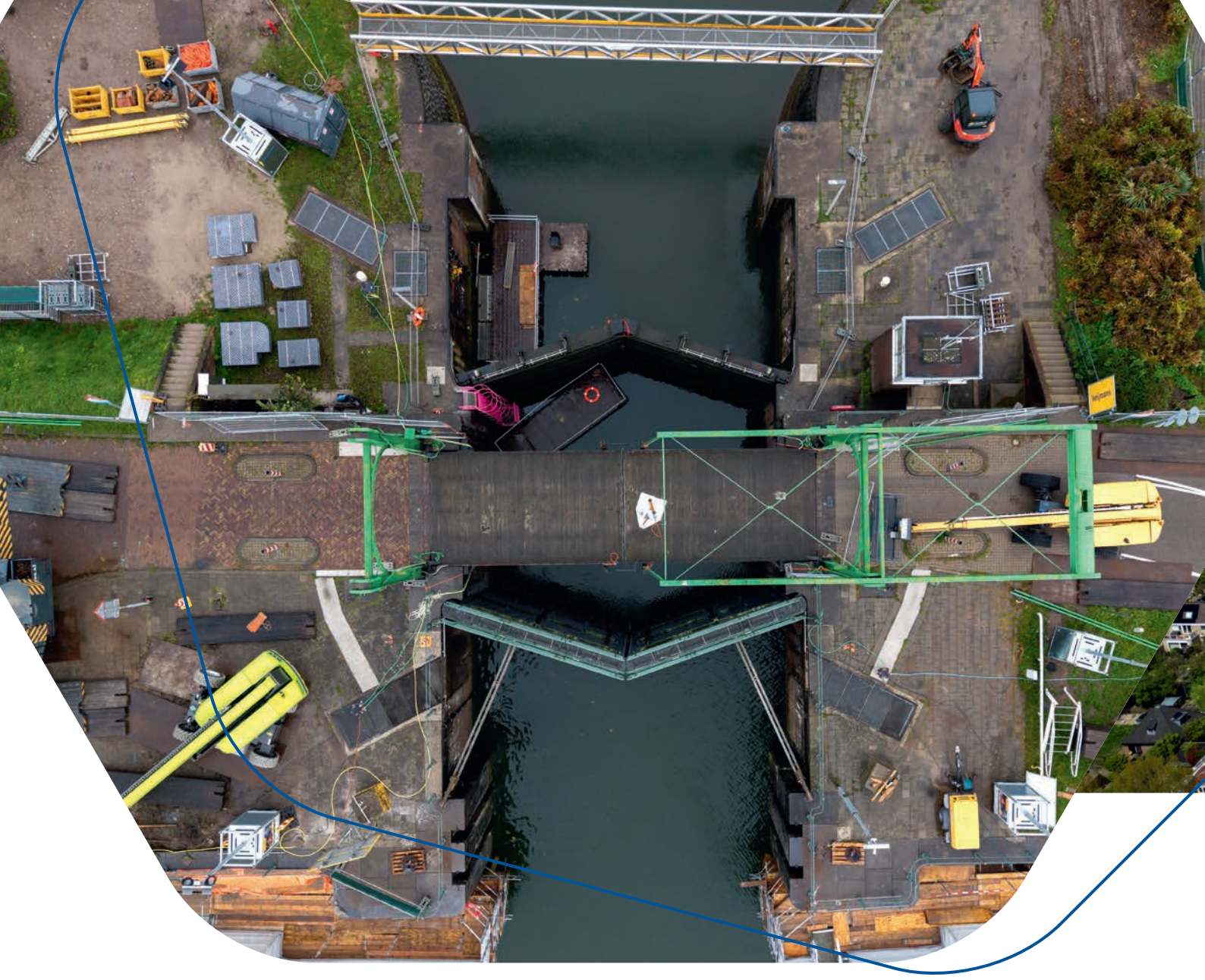
Botst inkopen tegen de laagste prijs met kwaliteit, veiligheid of fysieke belasting van de medewerkers? Buitendijk stelt dat het criterium "laagste prijs" uit de Europese aanbestedingswetgeving geen ruimte biedt voor concessies op het gebied van kwaliteit en veiligheid. 'Maar we zien wel dat dat in de praktijk gebeurt', zegt hij. 'Er wordt soms te goedkoop ingeschreven of gewerkt. Dan moet het geld ergens terugverdiend worden. Dat gaat meestal ten koste van de veiligheid en gezondheid van medewerkers. Als wij een aannemer op een onveilige manier laten werken, zijn wij als opdrachtgever verantwoordelijk.' Het KBR-s-certificaat opnemen als eis voorkomt volgens hem dergelijke situaties. De samenwerking met Straatwerk Nederland helpt bovendien om die keuzes al vóór de aanbesteding goed te doordenken. En botsen planning, kosten en arbeidsomstandigheden weleens met elkaar? 'Zelden, want die aspecten weeg je van tevoren zorgvuldig af', vindt Buitendijk. De Krom zegt: 'Als het moet kun je bijsturen. Soms kun je materialen hergebruiken, of hoef je een fundering niet te vervangen. Daarover ga je met elkaar in gesprek.'

Gedrag

Ook al zijn er nog zulke goede afspraken vastgelegd, de praktijk laat zien dat mensen niet altijd veilig werken. Als voorbeeld noemt Buitendijk het dragen van een helm als mensen onder een kraan werken. 'Ik verbaas me erover dat daar nog discussies over gevoerd worden, zelfs als aannemers gecertificeerd zijn. Dat heeft met houding en bewustzijn te maken.' De Krom vertelt dat een week eerder tijdens werkzaamheden een balk van een steiger viel. 'Op de helm van een stratenmaker. De helm ging doormidden en de stratenmaker heeft vier hechtingen in zijn hoofd. Je moet er niet aan denken dat hij geen helm had gedragen.' Inmiddels heeft De Krom met de betrokken medewerker afgesproken dat die erover gaat vertellen tijdens voorlichtingssessies in het bedrijf voor alle 120 collega's. 'En dan laat hij natuurlijk ook de helm zien. Dat is een sterke boodschap: mensen, draag die helm.'

Volg dit voorbeeld

Hebben ze nog een advies voor gemeenten en andere publieke inkopers? De Krom zegt: 'Zorg dat er zo veilig en arbovriendelijk mogelijk ontworpen wordt. Dat is de basis.' 'Kies voor bedrijven die beschikken over het KBR-s-certificaat', zegt Buitendijk. 'Dat is een concrete stap, die je vandaag al kunt zetten. Daarmee borg je niet alleen kwaliteit, maar stuur je ook actief op veiligheid en duurzame inzetbaarheid.' De oproep aan andere gemeenten is duidelijk: volg het voorbeeld van Zwijndrecht, zoek de samenwerking met Straatwerk Nederland en maak kwaliteit, veiligheid en gezond werken vanaf het ontwerp onderdeel van de opdracht. «

Vooraf virtueel afdalen in de Koninginnensluis

Bij de renovatie van de monumentale Koninginnensluis in Nieuwegein zet Heijmans virtual reality in om veiligheidssituaties vooraf te ervaren. Waarom juist bij dit project? En wat voegt deze aanpak toe aan traditionele veiligheidstrainingen of werkvoorbereiding?

Tekst Annemieke Bartholomeus **Foto's** Heijmans

Virtual reality om ontwerpen te visualiseren en toekomstige bouwsituaties inzichtelijk te maken is al helemaal ingeburgerd. Heijmans gebruikt deze technologie ook steeds vaker in het kader van veiligheid en veiligheidsbewustzijn. BIM-coördinator Jordy Verwoert: 'Zo hebben we voor onze veiligheidstrainingen verschillende VR-modules gebouwd rondom hoogrisicoactiviteiten. Medewerkers ervaren hierdoor in een veilige omgeving welke risico's zij kunnen tegenkomen, en leren hoe ze daarbij kunnen handelen. Denk aan wat er kan gebeuren als een hoogwerker over instabiel terrein rijdt, welke gevaren daarbij ontstaan en welke maatregelen nodig zijn om incidenten te voorkomen. Daarnaast gebruiken we VR tegenwoordig ook in projecten, voor concrete situaties zoals werken op hoogte, langs het water of in besloten ruimtes. Zo kunnen projectleden vooraf ervaren hoe zo'n werksituatie eruitziet en wat die in de praktijk van hen vraagt.'

Droge voeten onder water

De renovatie van de Koninginnensluis in Nieuwegein leende zich bij uitstek voor deze benadering. Bij dit project haalde Heijmans de midden- en benedendeuren tijdelijk uit de sluis om ze boven water op te knappen. Ondertussen worden ook de draaipunten gereviseerd. 'Daarbij was het geen optie om de sluiskolk droog te pompen', vertelt Verwoert. 'De wanden zijn hier niet op berekend. Daarom werkten we vanuit een taatskuip: een bak van ongeveer 1,5 meter breed en 5,5 meter hoog die we in het water lieten en vervolgens leegpompten, zodat medewerkers binnenin met droge voeten konden werken. Werken in een taatskuip is typisch zo'n onalledaagse werksituatie waarin virtual reality echt toegevoegde waarde heeft.'

Vooraf naar beneden

Voor de simulatie zette Heijmans het bestaande 3D-model van de sluis, aangevuld met de taatskuip en de benodigde veiligheidsvoorzieningen, een-op-een over naar een VR-omgeving. 'Met de VR-bril op kun je virtueel afdalen in de kuip en om je ›

heen kijken alsof je er daadwerkelijk staat. Medewerkers konden op die manier alvast de werkzaamheden stap voor stap doorlopen: hoe ze veilig boven op en in de taatskuip kwamen, waar ze hun valharnas aan vast konden maken, of ze overal bij konden en als het moest weer snel naar buiten.' Ook de uitvoerders en betrokken veiligheidsdeskundigen kregen met de bril levensecht inzicht in hoe het ontwerp in de praktijk uit zou pakken en konden op basis daarvan afwegen: moet er niet tóch nog een bevestigingspunt bij, of een poortje? 'Zo'n simulatie is dus niet alleen een instructiemiddel, maar ook een extra controle op het ontwerp.'

Een deur van 30 ton

Ook opdrachtgever Rijkswaterstaat keek mee in de VR-omgeving. Technisch manager Loek Overes deed dat onder meer bij de voorbereiding van hijswerkzaamheden voor het project. 'Normaal beoordeel je of de werkzaamheden veilig kunnen worden uitgevoerd aan de hand van doorsneden, bovenaanzichten en plattegronden. In VR sta je er middenin. Je ziet waar de kranen staan en hoe de zware elementen bewegen. Dan ervaar je ook echt wat het betekent als een deur van 30 ton langs je heen wordt gehesen.' Hij ziet de toepassing van VR in het kader van veiligheid als een mooie ontwikkeling. 'Dit biedt de kans om op voorhand issues op te lossen waar je anders pas buiten tegenaan zou lopen. En om veiligheidsrisico's niet alleen te zien, maar ook te doorleven. Dat zijn grote voordelen. Al moeten we beseffen dat VR niet alle risico's kan wegnemen. We moeten alert blijven.'

Voorspelbare uitvoering

Verwoert sluit zich hierbij aan. 'VR is een geweldig instrument dat je écht een ander beeld geeft, maar je ondervangt er niet alles mee. Zo kun je bedwelmingsrisico's door gasontwikkeling in een kleine ruimte niet missen. En niet alle pakketten geven risico's even realistisch weer. Soms kun je 3 meter omlaag vallen, en vervolgens gewoon weer verder met je werk. Terwijl dat in het echt minstens gebroken benen zijn. Verrassingen kun je bovendien nooit helemaal uitsluiten. Maar het digitaal bouwen van een project en de inzet van tooling helpt wel om vooraf na te denken over hoe een project veiliger en efficiënter kan worden uitgevoerd. Ook VR is zo'n tooling die helpt om de uitvoering voorspelbaarder te maken. Om mensen vertrouwd te maken met een omgeving en situatie nog voordat ze op de werkplaats zijn. Op een manier die je met traditionele veiligheidstraining of werkvoorbereiding niet voor elkaar krijgt. Juist die beleving van bijvoorbeeld diepte en hoogte maakt het verschil. En dat kost nauwelijks moeite: in 5 tot 10 minuten zet je een BIM-model om naar VR. Waarom zou je die stap overslaan als de veiligheidswinst zo groot is?' «

De gerenoveerde sluisdeuren van de Koninginnensluis. De werkzaamheden waarvoor de VR-simulatie werd gemaakt, zijn inmiddels veilig uitgevoerd. Mede dankzij VR.

FKSTROOM

Tekst Annemieke Bartholomeus **Foto** Rijkswaterstaat

Een ladder voor omgevingssensitiviteit

Meer oog voor de omgeving bij onderhoud in het Noordzeekanaal

Onderhoud plegen aan een brug, sluis, dam of gemaal is meer dan een technische opgave. De werkzaamheden kunnen gevolgen hebben voor de scheepvaart, bedrijven, gemeenten, waterschappen, weggebruikers, recreanten en omwonenden. Zeker bij een vitale verkeersader als het Noordzeekanaal is omgevingssensitiviteit cruciaal. Om dit naar een hoger niveau te brengen, zetten BAM en Rijkswaterstaat de Omgevingssensitiviteitsladder in. Dit werpt nu al zijn vruchten af.

De Omgevingssensitiviteitsladder is geïnspireerd op de Safety Culture Ladder, een instrument voor bedrijven om hun veiligheidscultuur te beoordelen en trede voor trede te verbeteren. De Omgevingssensitiviteitsladder helpt op een vergelijkbare manier bij het gestructureerd inrichten van omgevingsmanagement. Bart de Jong, teamleider omgevingsmanagement bij BAM: ‘Bij grote projecten spelen vaak veel uiteenlopende belangen. Van aannemers wordt steeds meer verwacht dat ze hierin de regie nemen. Wij, maar ook onze opdrachtgevers, hadden behoefte aan een uniforme aanpak om die omgevingsbelangen op te halen, mee te wegen en stakeholders te betrekken. En dat steeds beter te doen. Daarom hebben we de Omgevingssensitiviteitsladder ontwikkeld: een groeimodel met vijf treden die oplopen van ‘het oude normaal’ naar reactief, grip, groei en uiteindelijk grensverleggend omgevingsmanagement.’

Relaties opbouwen

De ladder heeft zijn waarde inmiddels in diverse complexe projecten bewezen. Van de aanleg van een tijdelijk spoor bij Vught tot uitbreiding van energienetten in woonwijken. Bij het Noordzeekanaal wordt hij voor het eerst ingezet in een onderhoudscontract. Omgevingsmanager Ed Puts: ‘De ladder bevat onder elke trede een set met maatregelen en procesbeschrijvingen die corresponderen met het niveau. Om deze ook op onderhoud aan te sluiten, hebben we maatregelen en processen aangepast en toegevoegd. Want waar projecten een kop en een staart hebben, ligt dat bij onderhoud anders. Daarbij vinden doorlopend werkzaamheden plaats, op verschillende locaties in een gebied of langs een tracé, waar je steeds met dezelfde stakeholders te maken hebt. Hierdoor draait omgevingsmanagement bij onderhoud ook veel meer dan bij projecten om relaties opbouwen en voortdurend afstemmen. Hierin trekken we samen op met Rijkswaterstaat, vanuit ons gezamenlijke projectteam. En het mooie is dat we met een contractduur van tien jaar ook echt samen groei kunnen doormaken. De ladder helpt niet alleen bij de projectvoorbereiding, maar juist ook bij continu leren, herhalen, borgen en verbeteren.’

De bouwstenen van de Omgevingssensitiviteitsladder

Communicatie en participatie: stakeholders tijdig informeren, hun belangen en zorgen ophalen en hen betrekken bij keuzes en planning.
Conditioneren: zorgen dat alle randvoorwaarden op orde zijn, zoals vergunningen, milieu- en ecologie-eisen.
Onderhouden en realiseren: belangen uit de omgeving vertalen naar technische keuzes, planning, fasering en uitvoering van het werk.
Samenwerken: als opdrachtgever en opdrachtnemer samen optrekken, informatie delen, afspraken maken en naar buiten toe één lijn vormen.

Niet meer op afstand

Dit groeiproces is meteen bij het begin van de contractperiode in september 2025 ingezet. 'Op basis van een nulmeting hebben we een plan opgesteld om met elkaar aan onze omgevingssensitiviteit te werken', zegt De Jong. 'Net als de Safety Culture Ladder draait deze ladder niet alleen om processen, formats of overlegstructuren, maar vooral om bewustwording, houding, gedrag en samenwerking in het hele projectteam. We zijn begonnen met teamontwikkeling om iedereen in het omgevingsteam op hetzelfde niveau te brengen zodat we richting de omgeving betrouwbaar, eenduidig en benaderbaar optreden. Daarbij nemen we de omgevingsmanagers van Rijkswaterstaat meteen mee in de stappen die wij al hebben gezet en ontwikkelen we ons met het hele team richting trede 3.' Ondertussen treden de omgevingsmanagers ook naar buiten al proactiever op. 'Met de belangrijkste stakeholders hebben we bijvoorbeeld reguliere overleggen ingevoerd', vertelt Puts. 'Denk aan Port of Amsterdam en Tata Steel, die bij stremmingen in het Noordzeekanaal beperkt bereikbaar zijn, of aan waterschappen die voor het peilbeheer werkende pompen nodig hebben. Ook zitten we regelmatig aan tafel bij omgevingsdiensten en gemeenten. Zo zijn we goed op weg om relaties op te bouwen, waar we voorheen meer op afstand opereerden.'

Betrouwbare partner

Het blijft niet bij kortere lijnen: de opgehaalde belangen worden niet alleen geregistreerd, maar zichtbaar vertaald naar planning, fasering, vergunningen en risicobeheersing van het onderhoud. Zo bundelt het projectteam meer werkzaamheden binnen één stremming. Puts: 'Op die manier beperken we het aantal stremmingen en kunnen schepen vaker gewoon doorvaren, en onze eigen planning wordt er ook overzichtelijker van.' Tegelijkertijd verlopen vergunningentrajecten sneller én komen risico's eerder in beeld. De Jong: 'Dan gaat het over milieu- en veiligheidsrisico's, bereikbaarheid maar bijvoorbeeld ook hoe we tijdens werkzaamheden zorgen voor veilige loop- en fietsroutes. Door risico's vroeg in beeld te hebben en goed te organiseren, kunnen we voor gemeenten, waterschappen en andere stakeholders een betrouwbare partner zijn.'

Op de kaart

Aan het eind van het jaar maken BAM en Rijkswaterstaat opnieuw de balans op: is de basis op orde, zitten de omgevingsmanagers van beide partijen op hetzelfde niveau? Zijn de eerste doelen behaald? De Jong: 'Als het goed is, hebben we dan een stevig fundament staan om de komende jaren verder te groeien naar trede 4 en in het 7e tot 10e jaar naar trede 5: grensverleggend omgevingsmanagement. Waarbij omgevingsmanagement steeds minder alleen bij de omgevingsmanagers ligt, maar een competentie is van het hele projectteam, en zo echt integraal onderdeel wordt van de voorbereiding, planning en uitvoering van het werk. De Omgevingssensitiviteitsladder speelt hierin een belangrijke rol. Het zou mooi zijn als deze kan bijdragen aan branchebrede innovatie.' «

Tekst Annemieke Bartholomeus **Foto** Abbink

Aannemer krijgt ruimte om vooraf mee te denken

‘Voorbereidingstijd voor verkeers-techniek voorkomt fouten’

Glasvezel aanleggen onder de stoep, een waterleiding vervangen in de binnenstad, een boring uitvoeren onder de snelweg door: veel werkzaamheden aan de ondergrondse infrastructuur vragen om verkeersmaatregelen. Voor de veiligheid van degenen die het werk uitvoeren én voor weggebruikers. In de samenwerking tussen Abbink Verkeerstechniek en Siers Telecom vormen die maatregelen geen sluitstuk, maar een vast onderdeel van de voorbereiding.

Waar straten worden opengebroken, routes worden omgeleid of werkzaamheden gepland staan nabij verkeer, komt Abbink Verkeerstechniek al snel in beeld. ‘Aan ons de taak om die werkplekken in de openbare ruimte veilig bereikbaar te maken voor de aannemer’, zegt eigenaar Peter Abbink. ‘En tegelijk te voorkomen dat automobilisten, fietsers, voetgangers en andere weggebruikers te dicht in de buurt komen. Zeker bij binnenstedelijke projecten is dat tegenwoordig een behoorlijke uitdaging. Fietsers en voetgangers drukken zich overal doorheen. Als je met een hoogwerker bezig bent, proberen ze zelfs nóg door de afzetting te komen. Levensgevaarlijk. Soms zijn ze nog agressief ook. Bij risico’s rondom dit soort werkzaamheden denk je misschien vooral aan aanrijdingen of kabels en leidingen raken. Maar menselijk gedrag is in mijn ogen de grootste risicofactor.’

Tijdig aan de bel

Veilige omstandigheden creëren voor werken aan de infrastructuur in de openbare ruimte gaat dan ook verder dan het plaatsen van borden en wegafzettingen. Een zorgvuldige voorbereiding, communicatie en heldere afstemming met de opdrachtgever zijn minstens zo belangrijk. ‘Onze samenwerking met Siers Telecom is een mooi voorbeeld van hoe dat in de praktijk goed werkt’, vertelt Abbink. ‘Juist doordat wij de ruimte krijgen om mee te denken. Tijdens de voorbereiding op een project krijgen wij tekeningen van het tracé dat Siers Telecom wil aanleggen of vervangen. Op basis daarvan ontwerpen wij de benodigde verkeersmaatregelen. Wat op papier een logische route lijkt voor een kabeltracé is dat niet altijd vanuit het oogpunt van verkeer, veiligheid en bereikbaarheid. Als we voorzien dat het in de uitvoering gaat wringen, trekken we aan de bel. En dan staat Siers Telecom open voor onze suggesties.’

Voordeel van tijdige betrokkenheid

Deze afstemming leidt er in een enkel geval zelfs toe dat plannen teruggaan naar de tekentafel. Zoals bij een kabeltracé waarvoor 400 rijplaten in de berm van de snelweg nodig bleken om de werklocaties van Siers veilig te bereiken. Door het tracé anders te ontwerpen kon het aantal maatregelen aanzienlijk worden teruggeschroefd. Ook wanneer de vergunningen voor de verkeersmaatregelen een struikelblok dreigen te vormen, kijkt Abbink met Siers Telecom naar alternatieven. Abbink: ‘Veilig werken in de ondergrond staat soms op gespannen voet met de verkeersdoorstroming – die voor wegbeheerders óók zwaar weegt. Om te voorkomen dat vertraging ontstaat doordat vergunningen niet vrijkomen, kan het de moeite waard zijn te bekijken een sleufloze techniek mogelijk is in plaats van de weg openbreken. Vaak helpt het al als je kiest voor een net iets andere timing. Waardoor de aannemer veilig kan werken én het verkeer er niet al te veel hinder van heeft.’

Onvoorziene omstandigheden

In goed overleg worden veel potentiële knelpunten op deze manier op voorhand ondervangen. En komen Siers Telecom en Abbink Verkeerstechniek samen tot een verantwoorde én uitvoerbare aanpak. ‘En dan nog kun je in de praktijk tegen onvoorziene omstandigheden aanlopen’, vertelt Abbink. ‘Bijvoorbeeld bij een werk langs een stadsring eerder dit jaar. Op basis van het ontwerp konden we met een bermafzetting langs de doorgaande weg volstaan. Maar eenmaal ter plaatse bleek de bomenrij aanzienlijk dichter op het graaftracé te staan dan voorzien was. Hierdoor lag het werkvak ook dichter bij de doorgaande weg. De graafploeg ter plekke voelde zich hier niet veilig bij en is toen ook voor die dag gestopt met de werkzaamheden. In samenspraak met de wegbeheerder hebben we voor de volgende dag een rijstrookafzetting georganiseerd, zodat de werkplek voor de graafploeg toch veilig was.’

Scherp blijven

Veiligheid is de kurk waarop Abbink Verkeerstechniek draait. Voor opdrachtgevers én de eigen medewerkers. ‘Zodra de verkeersmaatregelen staan, kunnen onze opdrachtgevers relatief veilig aan het werk. Maar er is altijd een moment waarop die maatregelen worden neergezet en opgeruimd. Dat is onze corebusiness. Wij zijn waar onze klanten liever niet komen. Dat vraagt om nóg meer alertheid. Zeker omdat het grootste gevaar in gewenning schuilt: als je elke dag tussen de razende auto’s bezig bent, voelt dat op een gegeven moment niet meer onveilig. Maar dat ís het wel. Daar besteden we veel aandacht aan in het werkoverleg. Ook laten we onze medewerkers bijvoorbeeld ook rouleren in type werkzaamheden en omgevingen. Zo proberen wij ervoor te zorgen dat ze scherp blijven, en dat iedereen – zijzelf én de aannemer – weer veilig thuiskomen.’ «

Tekst Annemieke Bartholomeus **Foto** Rijkswaterstaat

Veiligheid van plan tot praktijk

Wegen veilig houden voor het verkeer begint met regulier onderhoud: van bermen maaien tot openbare verlichting repareren en van asfalt repareren tot reflectorpaaltjes reinigen. Maar hoe voer je al die werkzaamheden zelf ook veilig uit? Voor het Basisonderhoudscontract van N- en A-wegen in regio Zee en Delta (Zeeland en een deel van Goeree-Overflakkee) zitten opdrachtgever Rijkswaterstaat en hoofdaannemer Mourik Infra samen aan de knoppen.

Rijkswaterstaat is te allen tijde eindverantwoordelijk voor de veiligheid. Peter-Paul van Beers, technisch manager van het A-wegenteam Zee en Delta: 'Daarbij hebben we de plicht ons ervan te vergewissen dat alle projecten en werkzaamheden veilig uitvoerbaar zijn. Vanaf de eerste planvorming denken we na over hoe dit georganiseerd kan worden. Dit vraagt van ons dat we de risico's ook in beeld hebben: wat is de staat van viaducten, wegen, pompen en gemalen? Waar kunnen aannemers en onderaannemers tegenaanlopen als ze werken met elektriciteit of op de vluchtstrook? Hoe willen we dat ze hiermee omgaan? Op basis daarvan hebben we een integraal veiligheidsplan opgesteld dat we al in de aanbesteding als kader hebben meegegeven.'

Verkeer op afstand

Aan contractpartijen de uitdaging om binnen die kaders veilig werken te optimaliseren. Mourik Infra pakte die handschoen voortvarend op. 'Een belangrijke keuze die Rijkswaterstaat rondom veiligheid had gemaakt, was om grotendeels te werken in Slots, vertelt Emile Crusifix, technisch manager bij Mourik Infra. 'Dan gaat 's nachts een wegvak helemaal dicht, en vinden achter de wegafzettingen tegelijkertijd verschillende werkzaamheden plaats zonder dat er verkeer langs raast. Met als bijkomend voordeel dat maar één keer wegafzetting neergezet en weggehaald hoeft te worden; ook dat verkleint het aanrijdgevaar. Wij hebben dan ook besloten deze werkwijze niet alleen toe te passen waar Rijkswaterstaat dit voorschreef, maar voor het hele areaal.'

Meekijken

De risico-inventarisatie en het veiligheidsplan van Rijkswaterstaat vormen steeds het vertrekpunt voor de uitvoering. 'Per deelproject vullen wij die stukken aan met hoe we het werk in de praktijk willen aanpakken', zegt Tobie Hopmans, contractmanager bij Mourik Infra. 'Voor de diverse werkzaamheden maken we aparte V&G-deelplannen die we voorleggen aan Rijkswaterstaat.' Van Beers: 'Zelfs de werkinstructies – toch eigenlijk interne documenten – deelt Mourik met ons. Zo kunnen we steeds meekijken of alle risico's in beeld zijn en aanvullende suggesties doen of extra informatie aandragen.'

Geen discussies achteraf

Ook bij bijzondere opdrachten neemt Rijkswaterstaat Mourik mee in bekende risico's. Zoals bij de sloop van een sterk vervuild toiletgebouw op verzorgingsplaats Westkop. Van Beers: 'Vanwege mogelijke blootstelling aan biologische agentia hebben we vooraf een verdiepende risico-inventarisatie gedaan. En aan Mourik meegegeven: neem in je offerte voorzieningen mee om medewerkers tegen besmettingsgevaar te beschermen.' Hopmans: 'We hebben een decontaminatie-unit geplaatst waar iedereen zich na het werk kon wassen en omkleden. Doordat we dit soort risico's tijdig bespreken, ontstaat na afloop ook geen discussie over meerkosten.'

Bestaande uitwijkroutes

Ondertussen is veiligheid vast onderdeel van elk overleg. Van de kwartaalupdates tot wekelijkse

koffiemomentjes en de jaarlijkse samenwerkingsdag waar naast Rijkswaterstaat en Mourik ook de vaste onderaannemers aanschuiven. Verbetermogelijkheden pakken ze samen op. Zo verkenden ze in een pilot of ze bij wegafsluitingen gebruik konden maken van de bestaande uitwijkroutes die al op blauwe U-borden staan aangegeven. Crusifix: 'Dit is nu vaste werkwijze. Op die manier hoeven we minder vaak te stoppen op de vluchtstrook om omleidingsborden te plaatsen en vermijden we dus veel gevaarlijke situaties.'

Averechts effect

Een andere aanpassing zit in de planning van de Slots. Van Beers: 'In de praktijk bleek dat we soms te veel willen in één nacht. Dan heeft clustering een averechts effect: mensen en machines komen in elkaars vaarwater, en dat levert nieuwe veiligheidsrisico's op.' Hopmans vult aan: 'Er moet niet net een ZOAB-reiniger met 2 kilometer per uur op de vluchtstrook rijden als de maaitrein aan komt denderen. We werken met gedetailleerde werkplanningen en zorgen met uitgebreide start-werkinstructies per nacht dat iedereen weet wie wanneer waar bezig is. Waar nodig zetten we interne afzettingen in. Maar dan nog kan het schuren als er veel moet gebeuren. De afspraak is nu dat regulier onderhoud voorgaat als de veiligheid onder druk komt. Andere werkzaamheden schuiven dan door naar een volgend Slot.'

Ga naar buiten

Wat het partnerschap verder versterkt, is dat Rijkswaterstaat niet alleen in de voorbereiding betrokken is, maar ook regelmatig aanwezig is tijdens de uitvoering. Crusifix: 'Met een opdrachtgever op afstand wordt veiligheid al snel een papieren tijger. Buiten ziet Rijkswaterstaat hoe het werkelijk gaat, hoe plannen in de uitvoering uitpakken. Hierdoor begrijpen we elkaar nog beter. En het wordt ook door de mensen buiten gewaardeerd.' Van Beers: 'Mijn devies is dan ook: ga naar buiten en blijf met elkaar in gesprek. Alleen dan kun je toetsen of wat je achter je bureau hebt bedacht, buiten werkt. Als je het werk en de risico's live ziet, kun je het er echt over hebben.' «

Tekst Wilma van Hoeflaken **Foto** Provincie Noord-Holland

Veiligheid is een gedeelde verantwoordelijkheid

‘Menselijk gedrag speelt een grote rol’

‘Veiligheid heeft natuurlijk met regels en procedures te maken, maar het gedrag van mensen is minstens zo belangrijk’, zegt Annette Hoogerwerf, die de provincie Noord-Holland ondersteunt bij het werken met de Safety Culture Ladder. ‘Opdrachtgevers hebben meer invloed op veilig gedrag dan ze zelf doorhebben.’

Veiligheid heeft meerdere kanten, legt Hoogerwerf uit. Er is een technische kant, met fysieke maatregelen, installaties en ontwerpkeuzes. En er is een systeemkant, met procedures en processen. ‘Dat is de basis en die is vaak goed op orde’, zegt Hoogerwerf, die zelfstandig veiligheidskundige is. Behalve voor de provincie Noord-Holland werkt ze voor een netbeheerder, is ze auditor bij certificeringsinstelling Kiwa en geeft ze in diverse organisaties workshops over veiligheid in de keten. In die workshops staat de dialoog tussen opdrachtgevers, opdrachtnemers en de werkvloer centraal. ‘Ik kom bij veel organisaties over de vloer. In de praktijk merk ik dat incidenten meestal niet ontstaan doordat er geen regels zijn, maar door de manier waarop mensen ermee omgaan. Gedrag is een belangrijke factor als het om veiligheid gaat. Dus ook dat is een kant waarnaar je goed moet kijken.’

Bewustwording

Volgens Hoogerwerf heeft de provincie Noord-Holland een bewuste stap gezet door ervoor te zorgen dat zaken niet alleen technisch en procedureel op orde zijn, maar door ook aandacht te besteden aan gedrag. ‘De Safety Culture Ladder helpt daarbij. Niet als doel op zich, maar om de bewustwording te vergroten. Veiligheid moet echt een onderdeel zijn van de manier waarop je met elkaar samenwerkt. Dat betekent dat je mensen aandacht en ruimte geeft en een omgeving creëert waar iedereen zich vrij voelt om zorgen, twijfels en ervaringen te delen.’

Kleine signalen

Opdrachtgevers hebben veel invloed op de manier waarop er wordt gewerkt, stelt Hoogerwerf. ‘Mensen willen goed en veilig werk leveren en ook weer veilig naar huis. Maar ze bewegen wel mee met wat ze denken dat van hen verwacht wordt. Als de nadruk ligt op planning, tempo en prijs, gaan mensen daarnaar handelen. Dan worden risico’s minder snel benoemd of gaan mensen door met het werk, terwijl ze eigenlijk twijfelen of dat wel verstandig is.’ Ze vertelt dat dit ook gebeurt als het belang van de planning en de prijs niet eens expliciet benoemd worden. ‘Het zit vaak in kleine signalen. Welke vragen stel je als opdrachtgever? Op welke punten kom je steeds terug? Kortom: als je veiliger gedrag wilt, moet je je afvragen: welk gedrag lok ik als opdrachtgever eigenlijk uit?’

Vergewisplicht

Opdrachtgevers moeten zich ervan bewust zijn dat ze geen onveilig gedrag uitlokken en er tegelijkertijd voor zorgen dat mensen de ruimte voelen om onveilige situaties te bespreken. ‘Daar gaat de vergewisplicht wat mij betreft over. Niet alleen vragen of het goed geregeld is, maar als opdrachtgever zichtbaar zijn en ongemakkelijke gesprekken niet uit de weg gaan. Mensen op de werkvloer weten heel goed waar het spannend wordt, maar

ze moeten wel de vrijheid krijgen om hun ervaringen te delen. Als veilig werken gevolgen heeft voor de planning of het budget, moet je echt laten zien waar je voor staat.'

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Hoogerwerf benadrukt dat iedereen zich moet realiseren dat veiligheid een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. 'Dat begint in de inkoopfase en het gaat door tot en met de afronding van een project.' Bij de netbeheerder waar zij ook werkt is veiligheid misschien tastbaarder dan op veel andere plekken, omdat daar de risico's heel groot zijn. 'Daar heb ik geleerd dat veiligheid onderdeel moet zijn van het dagelijkse gesprek', vertelt Hoogerwerf. 'Veiligheid is niet iets van papier of audits, maar iets wat je continu met elkaar bespreekt. Ik vind het mooi om te zien dat de provincie Noord-Holland die beweging ook maakt. Door met de Safety Culture Ladder te werken wordt het vanzelfsprekend om het over veiligheid te hebben. Niet alleen over regels en instructies, maar juist over houding en gedrag.' «

Tekst Brandy van Gerven **Foto's** Inge Guffens

Begrip tonen én duidelijk blijven

Sociale veiligheid: omgaan met spanning achter de voordeur

Eerder dit jaar begonnen de werkzaamheden voor het groot onderhoud én de verduurzaming van 96 appartementen aan de Redemptoristenstraat in Tilburg. In opdracht van TBV Wonen maakt Hazenberg het complex klaar voor de toekomst. Dat vraagt om zorgvuldige communicatie en vooral: oog voor wat er achter de voordeur speelt. Sociaal projectleider Bianca van Esch en bewonersbegeleider Lieke van Schie werken op dit project nauw samen.

Kunnen jullie jezelf kort voorstellen?

Bianca: 'Als sociaal projectleider ben ik de verbindende schakel tussen bewoners en collega's van TBV Wonen. Nog vóór de werkzaamheden beginnen, maak ik al kennis met bewoners. Ik wil begrijpen wat zij nodig hebben om de renovatie goed door te komen. Ook vorm ik een klankbordgroep die namens alle bewoners meekijkt met onze plannen en feedback geeft.' Lieke: 'Ik ben namens Hazenberg het aanspreekpunt voor bewoners. Ze kunnen bij mij terecht met zorgen en vragen. Vaak beantwoord ik ze zelf en soms stem ik af met de uitvoerder of projectleider. Op dit project ben ik elke dag aanwezig. Doordat Bianca en ik veel zichtbaar zijn, groeit het vertrouwen: bewoners voelen zich gezien en gehoord. En het helpt dat wij onderling ook meteen een goede klik hadden.'

Hoe brengen jullie vooraf in kaart wat er speelt bij bewoners?

Bianca: 'Met een huisnummer-overzicht houden we bij welke bewoners de bijeenkomst en de informatiemarkt hebben bezocht. Als bewoners niet zijn geweest, zoeken we hen op om ervoor te zorgen dat belangrijke informatie hen bereikt. Nog voor het begin van de werkzaamheden gaan we op huisbezoek, dit doen we bewust samen met Hazenberg. Hazenberg heeft de technische opname verzorgd en ik ga in gesprek over de persoonlijke situatie van bewoners. Waar kunnen we huurders ondersteunen, wat hebben zij nodig om zo goed mogelijk door de renovatie heen te komen? Samen leggen we tijdens het bezoek uit welke werkzaamheden we gaan doen. Lieke en ik delen informatie met elkaar, waarbij vertrouwen vooropstaat. Daarnaast hebben we wekelijks een weekstart waarin we bijzonderheden en incidenten bespreken. Op die manier blijven we continu alert op wat er speelt, zowel vooraf als tijdens de uitvoering.'

Wat maakt deze renovatie zo ingrijpend, en hoe faciliteren jullie bewoners?

Bianca: 'We vervangen het dak van het gebouw, het riool, de keuken, badkamer en het toilet. Ook plaatsen we energiezuinige installaties en isolatieglas. Veel bewoners onderschatten hoe ingrijpend dat is. Zelfs als je adviseert

om tijdelijk naar een logeerwoning te gaan, denken mensen vaak: het zal wel meevallen. Voor dit project hebben we tien logeerwoningen beschikbaar. Daarnaast hebben we drie tiny houses en een rustwoning ingericht als tijdelijke verblijfsplek. Ook is er een koffiekeet: een plek waar bewoners even kunnen ontsnappen aan de overlast. Naast de fysieke impact speelt ook de planning een grote rol. Als er iets verandert ten opzichte van wat eerder is gecommuniceerd, kan dat frustratie oproepen. We proberen dit te voorkomen door een niet té gedetailleerde planning af te geven, maar mensen wel goed mee te nemen in wat er wanneer gaat gebeuren. In dit project ronden we een woning in 17 werkdagen af.'

Hoe gaan jullie om met emoties en spanningen van bewoners?

Lieke: 'Frustratie kan zich op verschillende manieren uiten: van huilen en schreeuwen tot soms fysieke agressie. Bianca en ik hebben bijvoorbeeld meegemaakt dat nieuwe bewoners vlak voor het begin van de werkzaamheden de sleutel kregen. Zij begrepen onvoldoende wat er ging gebeuren en dat zorgde voor veel boosheid. In zo'n situatie is het belangrijk om rustig te blijven en duidelijke grenzen te stellen: als het gedrag niet stopt, verlaten we de woning. In dit geval heeft Bianca het gesprek later voortgezet op kantoor, samen met alle betrokken partijen. Door begrip te tonen én duidelijk te blijven, komen we uiteindelijk vaak samen tot een oplossing, zoals tijdelijk verblijf in een logeerwoning.'

Wanneer wordt een situatie echt onveilig, en welke middelen hebben jullie dan?

Bianca: 'Doordat we veel aanwezig zijn, zien we spanning vaak al oplopen. Maar soms ontstaat een situatie onverwacht. Daarom dragen we allebei een alarmknop. Die heb ik laatst nog gebruikt toen een bewoner begon te schreeuwen en dichtbij kwam. Als we de knop indrukken, komt er snel iemand van het projectteam of ›

van een beveiligingsbedrijf. Dat helpt om het gesprek te kantelen. Schreeuwen maken we bijna wekelijks mee. In twee gevallen hebben we een zogenoemd STOP-gesprek gevoerd en het werk tijdelijk stilgelegd. Dat ging om een agressie-incident en een situatie met drugs en een mes in de woning. Doordat ik dicht op het project zit, kan ik snel opschalen. Daarmee laten we ook aan uitvoerende medewerkers zien dat we hun veiligheid serieus nemen.'

Hoe worden jullie hierin ondersteund door jullie organisatie?

Lieke: 'We krijgen trainingen in omgaan met weerstand en agressie. Daarnaast stimuleert Hazenberg het om incidenten te melden, ook de kleinere. Daardoor krijgen we beter inzicht en kunnen we van elkaar leren. Mocht er iets ernstigs gebeuren, dan kan ik voor nazorg altijd mijn manager of HR inschakelen.'

Bianca: 'Ook wij volgen trainingen en delen onderling ervaringen. Mijn manager vraagt regelmatig hoe het met me gaat. Bij heftige gebeurtenissen schakelen we professionele ondersteuning in.'

Wat maakt dit werk ondanks deze situaties ook mooi?

Bianca en Lieke, met een grote glimlach: 'We maken heel veel mooie momenten mee. Zoals de Nellies, twee vriendinnen van in de zeventig die elkaar helpen tijdens de renovatie. Of bewoners die rond koffietijd een berichtje sturen dat de koekjes klaarstaan. De koffiekeet waar het soms verrassend gezellig is. Activiteiten zoals een ijscokar of bingo brengen mensen samen. We zien ook dat bewoners die elkaar eerst niet kenden, bij elkaar binnenlopen om hun nieuwe keuken te bewonderen. En als iemand eenzaam is, kunnen we helpen om contact te leggen met welzijnsorganisaties of buurtgenoten. Dat maakt dit vak zo mooi: we helpen en ontzorgen mensen in een intensieve periode en zorgen tegelijk voor verbinding. Dat geeft veel voldoening.' «

DEZE WONING
IS KLAAR
VOOR DE
TOEKOMST
hazenberg | TBI

Samen bouwen aan maatschappelijke waarde

Ben je geïnspireerd door de verhalen in dit magazine? Wil je als opdrachtgever, opdrachtnemer of partner meer weten over Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeverschap, Veiligheid of de Verantwoord Bouwen Toets?

Het Technisch Bureau Bouw & Infra in Harderwijk vertelt je graag meer en denkt met je mee over concrete kansen en mogelijke samenwerkingen.

Technisch Bureau Bouw & Infra
Bouw & Infra Park
Ceintuurbaan 2, Gebouw 100
3847 LG Harderwijk
0341 43 63 60
info@tbbouw.nl
www.tbbouw.nl

Met dank aan alle partners in Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeverschap Bouw & Infra